

6 ZHVILLIMET NË SISTEMIN E PAGESAVE

Sistemi i pagesave gjatë vitit 2008 ka pasqyruar funksionim eficient, me minimumin e problemeve teknike. Përqendrimi në lidhje me sistemet AIPS dhe AECH mbetet i konsiderueshëm, me një numër të caktuar bankash me peshë të lartë në totalin e aktiviteteve të sistemit. Vëllimi i pagesave është shtuar ndjeshëm dhe pritet të shtohet me ritme të larta edhe në vitin 2009. Vëllimi dhe vlera më e madhe e pagesave të procesuara në sistemin AECH, vihen re në tremujorin e katërt të vitit 2008, duke konfirmuar rritjen e vazhdueshme të pagesave në këtë sistem. Bankat kanë shtuar numrin e makinerive ATM dhe të terminaleve POS për përdorimin e kartave, por gjithsesi përdorimi i cash-it mbetet i lartë, duke qenë se shumica dërrmuese e këtyre transaksioneve janë tërheqje të tij nga ATM-të. Pagesat elektronike dhe aksesimi i llogarisë nëpërmjet “home banking” janë akoma në hapat e parë dhe për rrjedhojë, rreziqet e lidhura me këto instrumente mbeten të kufizuara.

Gjatë vitit 2008, sistemet e pagesave kanë reflektuar siguri dhe eficiencë, karakteristika këto të domosdoshme për funksionimin normal të sistemit të pagesave. Klerimi dhe shlyerja e pagesave ndërmjet bankave, në monedhën kombëtare Lek, realizohet nëpërmjet dy sistemeve të pagesave: “Sistemi i shlyerjes së pagesave ndërbankare me vlerë të madhe - AIPS” dhe “Sistemi i klerimit të pagesave me vlerë të vogël - AECH”, në përputhje me rregullat e shlyerjes së pagesave ndërbankare. Sistemi i shlyerjes së pagesave në kohë reale (AIPS) ka qenë i aksesueshëm nga pjesëmarrësit në 99.88 për qind të orarit të tij të operimit. Thënë ndryshe, në 246 ditë punë, sistemi ka qenë i padisponueshëm vetëm për 2 orë e 22 minuta, si pasojë e problemeve teknike dhe/ose problemeve të komunikimit me rrjetin e SWIFT-it.

6.1 SISTEMI I SHLYERJES SË PAGESAVE NDËRBANKARE ME VLERË TË MADHE - AIPS

Gjatë vitit 2008, në sistemin AIPS u procesuan dhe u shlyen 56,717 transaksione, me një vlerë mesatare për transaksion të shlyer prej 91 milionë lekësh. Kundrejt vitit 2007, vëllimi i pagesave të shlyera në 2008-ën, rezultojnë të jetë rritur me 25 për qind, ndërkohë që vlera e transaksioneve të shlyera është rritur me 37 për qind.

Sistemi AIPS	2006	2007	2008
Numri i transaksioneve	38,793	45,480	56,717
Vlera e transaksioneve (miliardë lekë)	3,376	3,745	5,146
Vlera mesatare për transaksion (milionë lekë)	87	82	91

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Tabelë 23. Tregues për transaksionet në sistemin AIPS në vite.

Numri më i madh i transaksioneve të shlyera është përqendruar në tremujorin e dytë të vitit, ndërkohë që qarkullimi më i madh i likuiditetit rezultojnë në tremujorin e tretë të vitit 2008.

Tabelë 24. Tregues për transaksionet në sistemin AIPS sipas tremujorëve të vitit 2008.

Sistemi AIPS	Tremujori				Viti
	I	II	III	IV	2008
Numri i transaksioneve	12,845	15,147	14,005	4,720	56,717
Vlera e transaksioneve (miliardë lekë)	1,047	1,237	1,576	1,286	5,146
Vlera mesatare/transaksion (mln lekë)	82	82	113	90	91

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Mesatarisht, çdo ditë në sistemin AIPS janë procesuar dhe shlyer rreth 231 transaksione me një qarkullim mesatar ditor prej 21 miliardë lekësh. Vlera totale e likuiditeteve të qarkulluara në sistemin AIPS gjatë vitit 2008, rezulton të jetë rreth 5 herë më e madhe se vlera e produktit të brendshëm bruto (PBB) për vitin⁵³. Aktualisht, të gjitha bankat që operojnë në Shqipëri janë pjesëmarrëse direkte për shlyerje në sistemin AIPS.

Në mënyrë më të detajuar, llojet e transaksioneve të procesuara dhe të shlyera në sistemin AIPS gjatë vitit 2008, dhe pesha e tyre relative ndaj totalit, paraqiten në tabelën më poshtë:

Tabelë 25. Llojet e transaksioneve të procesuara në sistemin AIPS.

Lloji i transaksioneve në AIPS	Vëllim		Vlerë (miliardë lekë)	
	Numri i transaksioneve	Peshë relative	Vlerë absolute	Peshë relative
Transaksione/instrumente financiare BSH	4,364	8%	3,053.2	59%
Transferta cash për/nga emisioni	9,052	16%	249.3	5%
Pagesa ndërbankare	8,512	15%	833.8	16%
Pagesa për klientët	29,068	51%	484.9	9%
Shlyerje për sistemet e klerimit neto ⁵⁴	5,721	10%	524.7	10%
Totali	56,717	100%	5,146	100%

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Nga numri total i transaksioneve të procesuara dhe të shlyera në sistemin AIPS gjatë vitit 2008, vëmë re se rreth 51 për qind përfaqësohet nga pagesat për klientët që bankat shlyejnë ndërmjet tyre, përfshirë këtu dhe pagesat që bankat transferojnë çdo ditë në llogarinë e buxhetit të shtetit, për llogari të klientëve të tyre. Për sa i përket vlerës së transaksioneve, vërehet që rreth 59 për qind e vlerës së përgjithshme përfaqësohet nga transaksionet e iniciuara nga Banka e Shqipërisë, për përmbushjen e objektivave të saj si bankë qendrore.

Nga pikëpamja e mbikëqyrjes dhe vlerësimit të stabilitetit të sistemeve të pagesave, vlerësohet edhe shkalla e përqendrimit të pagesave në nyje (pjesëmarrës) të veçanta të rrjetit. Treguesit e përqendrimit për sistemin AIPS, reflektojnë peshën që zë aktiviteti i një numri të caktuar bankash (3 ose 5 banka), kundrejt totalit të aktivitetit në këtë sistem.

Tabelë 26. Tregues të përqendrimit për sistemin AIPS.

Sistemi AIPS	Vëllim transaksionesh	Vlerë (mld lekë)
	Peshë/Totalit	Peshë/Totalit
3 banka	51%	70%
5 banka	62%	85%
Totali (vlerë absolute)	56,717	5,146

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Një instrument i rëndësishëm në sistemin AIPS është edhe kredia brenda ditës (ILF)⁵⁵, një kredi e kolateralizuar, me interes zero, që Banka e Shqipërisë i ofron bankave pjesëmarrëse për menaxhimin e likuiditetit brenda ditës.

Kredi brenda ditës (ILF)	2007	2008
Numri i transaksioneve	675	579
Vlera e transaksioneve (miliardë lekë)	218	221
Vlera mesatare e transaksionit (milionë lekë)	322	382

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Tabelë 27. Përdorimi i kredisë brenda ditës.

6.2 SISTEMI I KLERIMIT TË PAGESAVE ME VLERË TË VOGËL - AECH

Një total prej 113,682 transaksione pagesash u kleruan në sistemin AECH gjatë vitit 2008, me një vlerë mesatare për transaksion të shlyer prej 150 mijë lekësh. Kundrejt vitit 2007, vëllimi i pagesave të kleruara gjatë vitit 2008, rezulton të jetë rritur me 58 për qind, ndërkohë që vlera e transaksioneve të kleruara është rritur me 47 për qind.

Sistemi AECH	2006	2007	2008
Numri i transaksioneve	48,889	71,857	113,682
Vlera e transaksioneve (miliardë lekë)	7.77	12.01	17.61
Vlera mesatare për transaksion (milionë lekë)	0.16	0.17	0.15

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Tabelë 28. Tregues për transaksionet në sistemin AECH në vite.

Në sistemin AECH, procesohen pagesat e klientëve me vlerë nën 1 milion lekë, si dhe llogariten pozicionet neto shumëpalëshe për shlyerje neto në sistemin AIPS. Nga 16 banka që operojnë në Shqipëri, aktualisht 14 banka janë pjesëmarrëse të drejtpërdrejta në sistemin AECH, duke procesuar çdo ditë në sistem pagesat e klientëve të tyre. Mesatarisht, çdo ditë në sistemin AECH janë procesuar rreth 462 pagesa, me një vlerë mesatare ditore prej 71.6 milionë lekësh. Vëllimi dhe vlera më e madhe e pagesave të procesuara në sistemin AECH, vihen re në tremujorin e katërt të vitit 2008.

Tabelë 29. Tregues për transaksionet në sistemin AECH, sipas tremujorëve të vitit 2008.

Sistemi AECH	Tremujori				Viti
	I	II	III	IV	2008
Numri i transaksioneve	24,317	29,179	27,872	32,314	113,682
Vlera e transaksioneve (miliardë lekë)	3.88	4.45	4.29	5.00	17.61
Vlera mesatare /transaksion (milionë lekë)	0.16	0.15	0.15	0.15	0.15

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Vërehet se, për periudhën njëvjeçare, në seksionin e parë⁵⁶ të procesimit janë kleruar vëllimi dhe vlera më e madhe e pagesave për klientët.

Tabelë 30. Pagesat e kleruara në sistemin AECH, sipas seksioneve.

Sistemi AECH	Seksioni		Viti
	I	II	2008
Numri i transaksioneve	63,266	50,416	113,682
Vlera e transaksioneve (miliardë lekë)	10.69	6.92	17.61
Vlera mesatare për transaksion (milionë lekë)	0.17	0.14	0.15

Burimi: Banka e Shqipërisë.

Treguesit e përqendrimit për sistemin AECH, reflektojnë peshën që zë aktiviteti i një numri të caktuar bankash pjesëmarrëse në sistem, kundrejt totalit të aktivitetit në këtë sistem. Treguesi i përqendrimit tregon se 5 banka zotërojnë rreth 63 për qind të totalit të pagesave me vlerë të vogël në sistemin bankar.

Tabelë 31. Tregues të përqendrimit për sistemin AECH.

Sistemi AECH	Vëllim transaksionesh	Vlerë transaksionesh (mld lekë)
	Peshë/Totalit	Peshë/Totalit
3 banka	45%	49%
5 banka	63%	64%
Totali (vlerë absolute)	113,682	17,612

Burimi: Banka e Shqipërisë.

6.3 INSTRUMENTET E PAGESAVE ELEKTRONIKE

Në funksion të publikimit të treguesve statistikorë për instrumentet e pagesave në Shqipëri, gjatë vitit 2008, u rishikua metodologjia "Për raportimin e instrumenteve të pagesave", bazuar në të dhënat që raportojnë bankat mbi instrumentet e pagesave.

Metodologjia e re synon: a) grumbullimin dhe përpunimin e të dhënave periodike dhe ndërtimin e një baze të dhënash mbi përdorimin e instrumenteve të pagesave në Shqipëri, me qëllim analizën e tendencave, të ndihmojë publikun në njohjen e zhvillimit të sistemit të pagesave në Shqipëri; b) monitorimin e zhvillimeve në fushën e sistemeve të pagesave në mënyrë që të vlerësohet shkalla e rreziqeve që këto përmbajnë dhe të sigurohet transparenca në marrëveshjet që kanë të bëjnë me instrumentet dhe shërbimet e pagesave; c) përputhjen me statistikën e raportuara nga Banka Qendrore Evropiane dhe Banka e Rregullimeve Ndërkombëtare, duke synuar në të ardhmen publikimin e të dhënave për Shqipërinë në *Blue Book* dhe *Red Book* (botime të Bankës Qendrore Evropiane mbi pagesat).

Nga raportimet e bankave rezulton se në fund të vitit 2008, numri total i llogarive bankare të klientëve, të vlefshme për të kryer pagesa në lekë apo në valutë të huaj, është 1,573,830, nga të cilat rreth 91 për qind janë llogari individuale. Më pak se 1 për qind e numrit të përgjithshëm të llogarive, janë të aksesueshme nga interneti (*home banking*) për të kryer pagesa apo për të kontrolluar gjendjen e llogarisë.

Tabelë 32. Përbërja e llogarive bankare.

Përshkrimi i llogarisë	Totali i llogarive	Të aksesueshme nga interneti
Llogaritë e klientëve (1+2)	1,573,830	11,108
1 - llogari të rezidentëve (a+b)	1,564,084	10,751

a - individuale	1,429,294	6,958
b - kompani	134,790	3,793
2- llogari të jorezidentëve (a+b)	9,746	357
a - individuale	9,311	314
b - kompani	435	43

Burimi: Banka e Shqipërisë (Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave").

Në fund të vitit 2008, në Republikën e Shqipërisë operojnë 16 banka, të cilat ofrojnë shërbime pagesash në 438 degë/agjenci bankare në të gjithë vendin. Gjatë këtij viti, janë shtuar gjithashtu makinat ATM dhe терминаlet POS për përdorimin e kartave, me një rritje përkatësisht prej 45 dhe 61 për qind, krahasuar me numrin e tyre në fund të vitit 2007.

Përshkrimi	Totali
Makina ATM (Automated Teller Machines)	642
prej të cilave:	
1 - ATM me funksion tërheqje cash	642
2 - ATM me funksion urdhër transferta	59
3 - ATM me funksion depozitim cash	73
Terminale POS (Point of Sale)	2,953
prej të cilave :	
1- terminale POS me funksion tërheqje cash	907
2- terminale pagesash EFTPOS	2,915
Terminale për përdorimin e parasë elektronike	-

Burimi: Banka e Shqipërisë (Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave").

Tabelë 33. Numri i terminaleve ATM dhe POS.

Vitet e fundit, një formë mjaft e njohur për kryerjen e pagesave është edhe përdorimi i instrumenteve të pagesave elektronike, instrumente të cilat po përdoren gjithnjë e më shumë edhe në Shqipëri. Në 31 dhjetor 2008, vërehet një rritje prej 17 për qind e numrit të kartave në qarkullim, krahasuar me fundin e vitit 2007. Peshë të konsiderueshme në këtë rritje kanë patur kartat e kreditit të emetuara gjatë këtij viti, me një rritje prej 53 për qind, kundrejt fundit të vitit 2007.

Numri i kartave sipas funksioneve	31 Dhjetor 2008
Karta me funksion cash-i	512,232
Karta me funksion pagese	498,003
prej të cilave:	
1- karta debiti	482,072
2- karta krediti	15,931
Karta me funksion para elektronike	-
Numri total i kartave në qarkullim	512,232
prej të cilave:	
- karta me më shumë se një funksion	498,003

Burimi: Banka e Shqipërisë (Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave").

Tabelë 34. Përdorimi i kartave bankare.

Gjatë vitit 2008, në total u procesuan 8,205,143 transaksione me karta, me një qarkullim total vjetor prej 93.7 miliardë lekësh. Nga totali i

transaksioneve, rreth 96 për qind përbëjnë tërheqje cash nga ATM-të, tregues ky i një ekonomie me përdorim të lartë të cash-it. Thënë ndryshe, në përpjesëtim me numrin e popullsisë⁵⁷ në Shqipëri, në fund të vitit 2008, mesatarisht një në gjashtë persona është mbajtës i një karte. Çdo kartëmbajtës kryen jo më shumë se 16 transaksione në vit, nga të cilat, 15 transaksione janë tërheqje cash nga banka. Pra, përdorimi i instrumenteve të pagesave elektronike nga publiku është ende në hapat e parë, krahasuar me statistikat e raportuara nga vendet e rajonit.

Tabelë 35. Transaksionet me karta sipas llojit të transaksionit.

Transaksione me karta sipas llojit të transaksionit	Vëllim	Vlerë (mln lekë)
1- ATM tërheqje cash	7,910,609	89,067.43
2- ATM depozitime	133	2.10
3- Urdhër transfertë nëpërmjet ATM-ve	271	9.37
4- Tërheqje cash në terminale POS	2,999	451.51
5- Pagesa me karta në terminale POS	291,131	4,196.19
prej të cilave:		
- pagesa me karta debiti	187,720	2,013.81
- pagesa me karta krediti	103,411	2,182.38
Totali transaksioneve me karta	8,205,143	93,726.60

Burimi: Banka e Shqipërisë (Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave").

Në fund të vitit 2008, ishin gjashtë banka që ofronin shërbime "home banking", në formën e produkteve që mundësojnë aksesimin e llogarisë bankare nga shtëpia, nëpërmjet një linje interneti apo një software-i, që banka i vë në dispozicion klientit të saj.

Përdorimi i këtij shërbimi lidhet ngushtë me ekzistencën e infrastrukturës si dhe aftësinë e klientëve për të përdorur internetin dhe teknologjitë bashkëkohore. Krahasuar me vitin 2007, gjatë vitit 2008 vërehet një rritje e numrit dhe e vlerës së transaksioneve "home banking", përkatësisht prej 108 për qind dhe 116 për qind.

Tabelë 36. Përdorimi i home-banking.

Home banking	2006	2007	2008
Numri i transaksioneve	19,096	42,447	88,261
Vlera e transaksioneve (miliardë lekë)	16.83	48.49	104.88

Burimi: Banka e Shqipërisë (Raportimet e bankave sipas "Metodologjisë për raportimin e instrumenteve të pagesave").

6.4 ROLI I BANKËS SË SHQIPËRISË SI MBIKËQYRËSE E SISTEMEVE TË PAGESAVE

Gjatë vitit 2008, është punuar për harmonizimin e kuadrit rregullativ ekzistues të sistemeve të pagesave me *Acquis Communautaire*, si dhe me standardet më të mira ndërkombëtare për sistemet e pagesave. Në këtë kuadër, janë rishikuar disa rregullore si dhe janë miratuar rregullore të reja, duke synuar përshtatjen e tyre me direktivat e BE-së të cilat shkurtimisht përshkruhen më poshtë:

- *RREGULLORE “PËR INSTRUMENTET E PAGESAVE ELEKTRONIKE”*

Rishikimi i rregullores synon përmirësimin e kuadrit rregullativ për emetimin dhe përdorimin e instrumenteve të pagesave elektronike, në zbatim të funksionit të Bankës së Shqipërisë për nxitjen dhe mbikëqyrjen e funksionimit normal të sistemit të pagesave në Republikën e Shqipërisë. Rregullorja ka si objekt përcaktimin e standardeve të transparencës ndaj klientit lidhur me kushtet, rregullat dhe procedurat e kryerjes së pagesave nëpërmjet instrumenteve të pagesave elektronike në Republikën e Shqipërisë, përcaktimin e llojeve të instrumenteve të pagesave elektronike, si dhe mënyrën e mbrojtjes dhe raportimit të informacionit gjatë përdorimit të tyre.

- *RREGULLORE “PËR STRUKTURËN DHE PËRDORIMIN E NUMRIT NDËRKOMBËTAR TË LLOGARISË BANKARE (IBAN)”*

Rregullorja “Për strukturën dhe përdorimin e Numrit Ndërkombëtar të Llogarisë Bankare (IBAN)”, synon standardizimin e numrave të llogarive që përdoren për kryerjen e pagesave, me qëllim nxitjen dhe përmirësimin e sistemit të pagesave në Republikën e Shqipërisë. Rregullorja ka si objekt përcaktimin e strukturës së numrit ndërkombëtar të llogarisë bankare për përdorim në Republikën e Shqipërisë (IBAN-i shqiptar) si dhe përcaktimin e procedurave për krijimin, kontrollin e vlefshmërisë dhe përdorimin e tij nga bankat dhe/ose degët e bankave të huaja të licencuara nga Banka e Shqipërisë. Projekti për zbatimin e IBAN-it në Shqipëri është planifikuar të zbatohet në dy faza:

- (1) krijimi dhe informimi i klientëve në lidhje me numrin e llogarisë së tyre në formatin IBAN - bankat mund të përcaktojnë vetë datën e saktë të transferimit të plotë në formatin IBAN si dhe kohëzgjatjen e procesit të transferimit, me kusht që transferimi duhet të përfundohet brenda datës 1 qershor 2009;
- (2) përdorimi dhe kontrolli i detyrueshëm i IBAN-it për të gjitha pagesat e dërguara/marra nga bankat - duke filluar nga data 1 janar 2010, bankat janë të detyruara të kontrollojnë vlefshmërinë e IBAN-it të llogarisë së dërguesit/përfituesit të përfshira në instruksionin e pagesës, në hyrje apo dalje, pavarësisht formës elektronike apo letër të marrjes së informacionit mbi IBAN-in. Duke filluar nga kjo datë, edhe sistemet shqiptare të pagesave do të bëjnë kontrollin e vlefshmërisë së llogarive të përfshira në instruksionet e pagesave, dhe në rast pasaktësie refuzojnë urdhërpagesat në fjalë.

- *DOKUMENTI “POLITIKA E MBIKËQYRJES SË SISTEMEVE TË PAGESAVE DHE TË SHLYERJES”*

Dokumenti “Politika e mbikëqyrjes së sistemeve të pagesave dhe të shlyerjes”, synon të sqarojë objektivat e mbikëqyrjes për sistemet e pagesave dhe të shlyerjes, rolin e Bankës së Shqipërisë, fushën ku zbatohet mbikëqyrja, mënyrën se si zhvillohet procesi i mbikëqyrjes, parimet dhe standardet ku bazohet ky proces, si dhe bashkëpunimin me autoritete të tjera mbikëqyrëse. Dokumenti synon të përshkruajë përgjegjësitë themelore të bankës qendrore

në mbikëqyrjen e sistemit të pagesave dhe në zbatim të këtyre përgjegjësive, të përcaktojnë objektivat dhe aktivitetet e mbikëqyrjes, bazuar në parimet dhe standardet ndërkombëtare, si dhe thekson nevojën e bashkëpunimit me bankat qendrore dhe institucione të tjera mbikëqyrëse.

Për të plotësuar më tej kuadrin ligjor të një sistemi modern pagesash, vlerësohet i rëndësishëm hartimi i ligjit shqiptar "Për sistemin e pagesave", projekti i të cilit është planifikuar të përfundojë gjatë vitit 2009. Angazhimi i institucioneve shtetërore si dhe bashkëpunimi me bankat tregtare, do të ndihmojnë Bankën e Shqipërisë për arritjen e këtij qëllimi, si një kusht i domosdoshëm për funksionimin e sistemit kombëtar të pagesave dhe përputhjen me direktivat e BE-së.